

Politolog Oskar Krejčí: Světu hrozí, že přijde o jednu z nejdůležitějších smluv, které udržují jaderné zbrojení pod částečnou kontrolou

- CZ24 News | 15. října 2020

Politolog Oskar Krejčí ve svém komentáři upozorňuje na nebezpečí, že během několika měsíců může svět přijít o jednu z nejdůležitějších smluv, které udržují jaderné zbrojení pod částečnou kontrolou.

Počátky nejdůležitějších politických událostí bývají zpravidla skryté. To platí zvláště o diplomacii mocností, kde se často míchají snaha udržet tajemství týkající se konečného cíle a manévry spojené s taktikou. Utajování se netýká jen partnera či protivníka, ale také veřejnosti, jejíž emoce spojené s neúplnou informací mohou výrazně narušit či přímo zničit vlastní záměr jednání. Navíc, když se do záležitostí mezinárodní politiky zapletou laici jako pražští konšelé či nějaký ten senátor-amatér, bývá z toho poměrně slušný zmatek – a ostuda. Někteří autoři proto tvrdí, že zahraniční politika je záležitostí aristokracie. Vhodnější ale je říkat „měla by být“ aristokratická a zdůraznit, že se jedná o aristokracii ducha, nikoliv rodu. V každém případě má diplomacie svojí povahou tak trochu nedemokratický charakter.

Skryté jednání

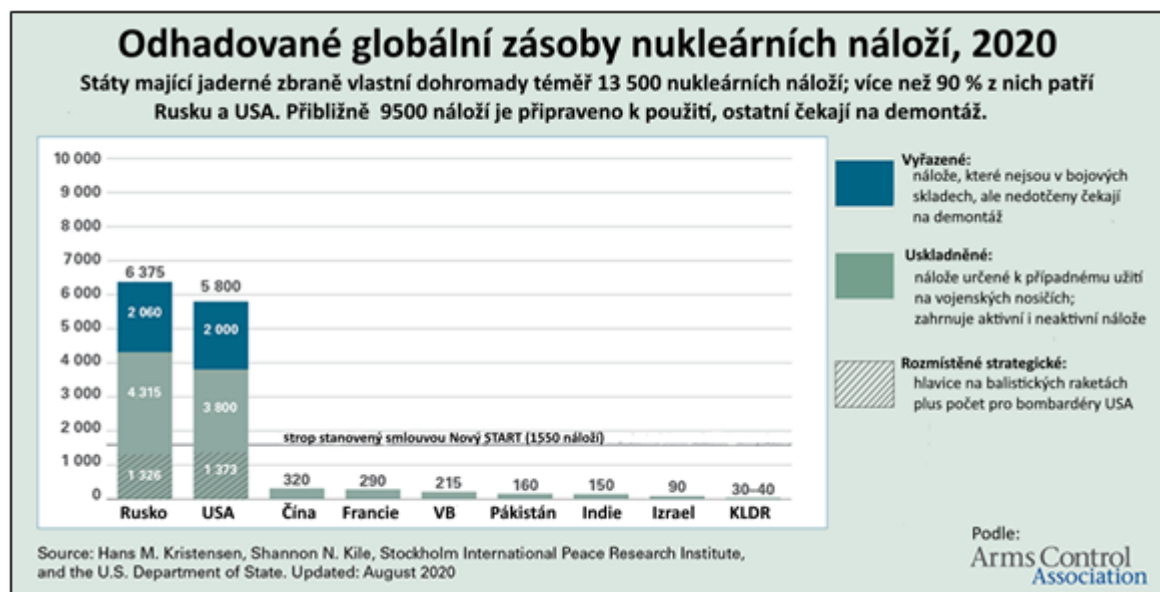
Minulý týden se v Helsinkách sešli vyjednávači ze Spojených států a Ruska, aby projednali osud jedné z nejdůležitějších smluv, která reguluje zbrojení: [Nový START](#). Schůzka proběhla za minimálního zájmu sdělovacích prostředků, což však není dáno pouze utajením samotného jednání. Zájem by měl vyvolat fakt, že tato úmluva o omezení strategických jaderných zbraní, nedojde-li

k nějaké nové dohodě, vyprší počátkem února příštího roku – a pak by svět mohl jen přihlížet obnovenému divokému závodu v nukleárním zbrojení.

Dohoda *Nový START* (START je akronym z anglického *Strategic Arms Reduction Treaty*, tedy *Dohoda o omezení strategických zbraní*) byla podepsána prezidenty USA a Ruska v dubnu 2010 v Praze. Jedná se o sedmou dohodu mezi Washingtonem a Moskvou týkající se kontroly zbrojení v oblasti strategických útočných zbraní čili o redukci počtu a stanovení limitů pro povolené množství nosičů a pro počty jaderných náloží strategického určení. Tedy zbraní, které jsou schopné jedním úderem trvajícím méně než hodinu dosáhnout konečných cílů války. Například zničit lidskou civilizaci. Každá z těchto úmluv je jiná, ta, které se říká *Nový START* nebo *START-III*, stanovila počet strategických nukleárních náloží na 1550 jak pro USA, tak pro Rusko. Zmenšen byl počet mezikontinentálních raket, balistických raket odpalovaných z ponorek a strategických bombardérů na 700 (dalších sto nosičů může zůstat v rezervě).

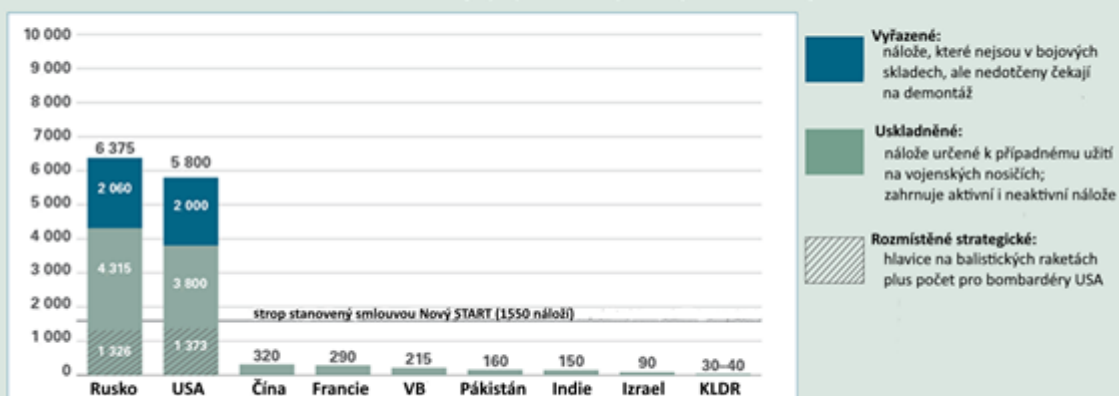
Neurčitý stav

Jak ukazuje následující graf, podle serveru [Arms Control Association](#) je aktuálně ve světě téměř 13 500 jaderných náloží. Z grafu vyplývá, že limity stanovené dohodou *Nový START* jsou plněny. Samozřejmě za předpokladu, že dokážete odlišit strategické nálože v bojové pohotovosti od těch, které jsou jenom uskladněné či určené k rozebrání. Washington a Moskva to rozlišit umí, smlouvu *Nový START* doprovázejí i pravidla týkající se stálého vzájemného informování o změnách a zásady kontroly plnění dohody.

Odhadované globální zásoby nukleárních náloží, 2020

Státy mající jaderné zbraně vlastní dohromady téměř 13 500 nukleárních náloží; více než 90 % z nich patří Rusku a USA. Přibližně 9500 náloží je připraveno k použití, ostatní čekají na demontáž.

Source: Hans M. Kristensen, Shannon N. Kile, Stockholm International Peace Research Institute, and the U.S. Department of State. Updated: August 2020

Podle:
Arms Control
Association

Smlouvy tohoto typu jsou výsledkem usilovné práce, ovšem obsahují řadu kompromisů a zadních vrátek umožňujících zdokonalování jaderných arzenálů. Tak například v té první dohodě, podepsané v roce 1972, *SALT I* (*SALT* je akronym z anglického *Strategic Arms Limitation Talks* – tedy *Rozhovory o omezení strategických zbraní*), byl zmrazen počet odpalovacích zařízení. Nebyl však stanoven práh pro jaderné nálože. Stalo se tak v době, kdy se rodil systém hlavic s více samostatně naváděnými náložemi (*MIRV* – *Multiple Independently Targetable Reentry Vehicle*) jak na mezikontinentálních raketách, tak i na raketách odpalovaných z ponorek. Výsledkem bylo, že od podpisu této smlouvy do roku 1978 stoupl počet jaderných náloží v strategických silách USA téměř 4,3krát. Americká raketa LGM-118 Peacekeeper mohla nést až 12, sovětská R-36 (v kódovém označení NATO SS-18 Satan) deset samostatných jaderných náloží. Americká raketa Trident II, odpalovaná z ponorek USA i Velké Británie, mohla těchto náloží nést až čtrnáct, schopných zasáhnout různé cíle.

Smlouva *Nový START* pracuje s pojmem *warhead*, což se zpravidla překládá jako „hlavice rakety“. Jenže jaderná zbraň – to mohou být jaderné miny, náboje do děla, bomby, hlavice střel s plochou drahou letu či hlavice balistické rakety. Navíc vztah hlavic a náloží zůstává i nadále složitý. V roce 1993 byl dohodou *START II* systém *MIRV* zakázán. Jenže tato smlouva nebyla ratifikována, nevstoupila v platnost. Spojené státy systém *MIRV* ze svých raket sundaly a nahradily jej jadernými monobloky. Když ale v roce 2002 Washington odstoupil od dohody o omezení systémů protiraketové obrany a začal budovat svůj globální systém obrany, Rusko se při hledání cest, jak udržet odstrašení, začalo k systému *MIRV* vracet. Neodstranilo jej ze všech raket. V roce 2010 nastoupila do služby v ruské armádě raketa RS-24 Jars, která může startovat jak z podzemního sila, tak i z mobilních odpalovacích ramp a dokáže nést v hlavici – podle různých odhadů – tři až šest samostatně naváděných náloží. Smlouva *Nový START* tento problém neřeší. Právě tak neurčitě počítá „jeden strategický bombardér = jedna nukleární nálož“ – byť takový bombardér jich unese víc.

Mrtvý bod

Žádná smlouva není dokonalá, což bezesporu platí i o dohodě *Nový START*. Obsahuje zmíněná zadní vrátka, a má-li kontrolovat zbrojení, tváří v tvář novým druhům strategických zbraní rychle zastarává. Jenže zajistit nějakou kvalitativně lepší smlouvu se do konce prezidentství Donalda Trumpa nepodaří. Jediným rozumným řešením je její prodloužení o pět let, což text smlouvy *Nový*

START při oboustranném souhlasu umožňuje. A využít získaný čas k jednání o smlouvě nové.

Jednání o osudu smlouvy *Nový START* nezačala šťastně. Pro současný Bílý dům je snad vše, co bylo dohodnuto za vlády Baracka Obamy, špatné. Nejnovější [Nuclear Posture Review](#), oficiální dokument Pentagonu, prodloužení dohody *Nový START* nevyklučuje, ale také tento postup nikterak nedoporučuje. Jenže podle dostupných informací – viz například [analýzu Kongresového výzkumného centra](#) ze září letošního roku – prezident Donald Trump už při prvním telefonickém rozhovoru s Vladimírem Putinem v únoru 2017 odmítl návrh ruského prezidenta dohodu *Nový START* prodloužit. Loni pak Trump i jeho vyjednávači začali mluvit o tom, že by (a) smlouva o strategických zbraních měla zahrnovat i Čínu; (b) Moskva by měla tlačit na Peking, aby pozvání přijal, neboť je to v jejím zájmu.

Rusko odmítlo nutit Čínu k jednání s tím, že připojení k mezinárodní smlouvě musí být dobrovolné. Zároveň připomnělo, že nejde jen o Čínu: vyjednání by se mohly či dokonce měly účastnit i Francie a Velká Británie, jejichž jaderné zbraně můžou zasáhnout cíle v Rusku. Takto by nová dohoda dostala formát všech oficiálních jaderných mocností a stálých členů Rady bezpečnosti OSN. To ovšem Paříž a Londýn odmítají – a Washington na ně netlačí.

Jablko sváru

A co Čína? Marshall Billingslea, americký vyjednávač o smlouvě *Nový START*, pronesl na adresu Pekingu líbivou větu: „Statut velmoci vyžaduje chování s velmocenskou odpovědností.“ Čína ale pozvání Trumpovy administrativy z dubna loňského roku na jednání o smlouvě *Nový START* odmítla. Důvod je prostý: její nukleární arzenál je kvantitativně něco zcela jiného než arzenál Ruska a Spojených států. Padly poznámky v duchu „zúčastníme se jednání, až snížíte počty svých jaderných zbraní na naši úroveň“. V každém případě platí, jak připomíná i graf, že více než 90 % světových zásob jaderných náloží mají Rusko a Spojené státy. Spojené státy si pozváním Číny na jednání jen řeší svoji účelově pěstovanou paranoii. Ta je patrná například v letošní výroční [zprávě Pentagonu](#) o čínských ozbrojených silách, kterou americké ministerstvo obrany připravilo pro Kongres USA.

Pokud jde o velmocenskou odpovědnost, nebyla to Čína, kdo vypověděl smlouvu o omezení systémů protiraketové obrany, dohodu o likvidaci raket středního a kratšího doletu či jadernou dohodu s Íránem – nemluvě o pařížské klimatické smlouvě a podobně. V knize *Porozumění čínskému nukleárnímu myšlení* [1] Li Bin, profesor z pekingské Univerzity Čching-chua, upozorňuje, že rozdíly mezi USA a Čínou nejsou dány jen odlišným bezpečnostním prostředím a různou vojenskou úrovní, ale i odlišnou filosofií jaderné bezpečnosti. Jestliže vojenští stratégové v USA při rozborech kladou důraz na technickou stránku strategické stability, čínští analytici berou v potaz jak technické, tak i politické aspekty. Spojené státy vnímají bezpečnostní hrozby jen jako kapacity a záměry jiných států, pro Čínu je bezpečnost otázkou vnitrostátní i mezinárodní. Čína cítí hrozby jak vojenského, tak i nevojenského charakteru, tedy včetně přírodních katastrof a podobně. Proto také Čínská lidová osvobozená armáda nastoupila letos do první linie v boji proti novému koronaviru i v případě velkých záplav.

V dokumentu [Čínská národní obrana v nové éře](#), který schválila Státní rada ČLR loni v červenci, se Čína opětovně zavázala, a to jako jediná jaderná mocnost, že „nikdy a za žádných okolností nepoužije jaderné zbraně jako první, a že v žádném případě nepoužije jaderné zbraně proti státům bez jaderných zbraní nebo zónám bez jaderných zbraní a nebude jimi hrozit“. Peking zároveň obhajuje úplný zákaz a důkladné zničení jaderných zbraní, prohlašuje, že se nikdy nezúčastní žádných závodů v jaderném zbrojení a bude udržovat své jaderné schopnosti na minimální úrovni požadované pro národní bezpečnost.

Potřeba důvěry

Smlouvy, jako je Nový *START*, mají za úkol učinit politiku supervelmocí více předvídatelnou, upevnit stabilitu a vytvářet pocit většího bezpečí v prostředí mezinárodní politiky. Tedy v prostředí, které je přeplněné tajnostmi, nepřesnými či přímo nepravdivými informacemi a postranními úmysly. Zmenšují také plýtvání materiálními i lidskými zdroji, což rozhodně není zanedbatelný zisk. Zatím ale více kontrolují zbrojení, než odzbrojují. Dalo by se říci, že dohody o zbraních hromadného ničení především vyřazují z výzbroje zbytečné zbraně. I v případě, kdy snižují počet strategických nosičů a náloží, zachovávají schopnost USA a Ruska život na této planetě mnohonásobně vyhladit. Suma summarum, i platné smlouvy jsou nedokonalé, potřebují vylepšovat.

Možná má Donald Trump pravdu, když mluví o potřebě „nové generace“ smluv pro 21. století. Základem skutečně nových smluv však nemůže být úsilí o vojensko-technickou převahu a vzájemné zastrašování. Musí být založeny na vzájemné důvěře. Důvěře, jejímž samozřejmým základem je dodržování existujících úmluv. Ona tolik skloňovaná velmocenská odpovědnost začíná u plnění snad nejdůležitější ze smluv tohoto typu: [Smlouvy o nešíření jaderných zbraní](#). V ní se oficiální jaderné mocnosti, takto stálí členové Rady bezpečnosti OSN, zavázaly k jadernému odzbrojení. Občas si na tento závazek vzpomenou i v Bílém domě. Tak třeba ve dnech podpisu dohody Nový *START*, prezident [Barack Obama](#) v plamenném projevu na pražském Hradčanském náměstí prohlásil, že „Amerika se zavazuje usilovat o mír a bezpečí světa bez jaderných zbraní“.

Kdeže loňské sněhy jsou...

Odkazy

[1] Viz *Understanding Chinese Nuclear Thinking*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 2016.

Autor: Oskar Krejčí

Zdroj: <http://casopisargument.cz>